

REDACTIONEEL

Slachtoffers en herstelrecht: progressie in Europees onderzoek en beleid

Ivo Aertsen, Katrien Lauwaert & Inge Vanfraechem

De ontstaansgeschiedenis van het herstelrecht is niet tot enkele eenvoudige invloeden en ontwikkelingen te herleiden. Wetenschappelijke en praktijkgerichte inzichten in de noden en de leefwereld van slachtoffers en hun noodzakelijke – doch moeilijk te realiseren – positionering binnen de strafrechtsbedeling vormen in meerdere landen het vertrekpunt voor herstelrechtelijke initiatieven. In Vlaanderen ontstond herstelbemiddeling vanuit de kritiek op een eenzijdige, dadergerichte strafrechtsbedeling, waarbij de initiatiefnemers op zoek gingen naar mogelijkheden om via bemiddeling bij te dragen tot een fundamentele herdenking van de strafrechtelijke afhandeling in haar opeenvolgende fasen. In de Nederlandse slachtoffer-dader gesprekken daarentegen stond deze structurele oriëntatie op het strafrechtssysteem niet meteen op de voorgrond; men was daar vooral geïnteresseerd in de mogelijke bijdrage van het bemiddelingsaanbod tot de persoonlijke verwerking van het slachtofferschap, waarbij aanvankelijk elke interferentie met de strafrechtelijke afhandeling diende vermeden te worden. De ontwikkelingen in deze twee buurlanden tonen aan hoe verschillend de ontstaansgeschiedenis van het herstelrecht wel kan zijn, en hoe de – in beide landen als primordiaal geachte – oriëntatie op de slachtoffernoden toch zeer verschillende accenten kent.

De positie van het slachtoffer in het herstelrecht is in vele landen voorwerp van discussie gebleven. Victimologische handboeken gingen hoofdstukken en zelfs hele secties wijden aan het herstelrecht (Walklate 2007; Shoham e.a. 2010; Morosawa e.a. 2012). In herstelrechtelijke publicaties werden schaarse onderzoeksbevindingen opgenomen over de soms zwakke positie of zelfs de afwezigheid van het slachtoffer in bepaalde herstelrechtelijke processen, waarbij vooral het *conferencing*-model kop van jut was (Hoyle e.a. 2002; Crawford & Newburn 2003; Strang 2004). Vanuit praktijkmiddens in slachtofferhulp werd een grote bezorgdheid geuit over een overwegende dadergerichtheid van sommige bemiddelingsprojecten (Victim Support Europe 2003). Toch werd op Europees beleidsniveau bemiddeling naar voor geschoven als een mogelijke tegemoetkoming aan de noden van slachtoffers van misdrijven (EU Kaderbesluit 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure), maar werd ook gewaarschuwd voor de mogelijke risico's (Council of Europe Recommendation R(2006)8 on assistance to crime victims). Ook in de recente EU-Richtlijn van 25 oktober 2012 (tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten) wordt een plaats gegeven aan

het herstelrecht, op een meer uitgebreide wijze dan in het voorafgaande kaderbesluit van 2001 en met een uitgesproken focus op waarborgen die nodig zijn om slachtoffers die deelnemen aan herstelrechtelijke processen te vrijwaren van secundaire victimisering. Meer bepaald over deze beleidsontwikkelingen op het niveau van de EU gaat de bijdrage van Katrien Lauwaert in dit nummer van het Tijdschrift voor Herstelrecht.

De directe aanleiding voor dit themanummer is de afronding van een tweejarig onderzoeksproject van het *European Forum for Restorative Justice* aangaande slachtoffers en herstelrecht. Nadat een Europees project betreffende de preventieve mogelijkheden van het herstelrecht vooral gericht was op daders (zie themanummer Tijdschrift voor Herstelrecht 11(2)), werd het hoog tijd gevonden om meer aandacht te schenken aan de slachtofferkant van het verhaal. Het initiatief om in dit verband een project in te dienen bij de Europese Commissie kwam tot stand in samenspraak tussen *Victim Support Europe* en het *European Forum for Restorative Justice*. Vertrekkende vanuit de vaststelling dat vergelijkend onderzoek niet voorhanden was en er zowel vanuit de academische hoek als vanuit de praktijk en het beleid bezorgdheid heerste over de positie van het slachtoffer in het herstelrecht, werd geopteerd voor een empirisch onderzoek dat zich ging richten op de ervaringen van slachtoffers die al dan niet deelnemen aan bemiddeling of *conferencing*. Hiertoe werd op een vergelijkende wijze in drie landen een bevraging van slachtoffers georganiseerd, met name in Finland, Nederland en Oostenrijk. Deze drie landen werden bewust gekozen wegens de verschillende institutionele contexten waarin bemiddelingsprojecten werden opgestart (vanuit slachtoffergeichte dan wel dadergerichte organisaties, of op eerder neutrale basis). Daarnaast werden deze resultaten afgetoetst aan vroegere onderzoeksbevindingen betreffende *herstelgericht groepsoverleg* (hergo – een *conferencing*-model) in Vlaanderen. Een uitgebreide publicatie van deze Europese onderzoeksresultaten, met bijhorende literatuurstudie en de uitwerking van aanverwante thema's, is voorzien voor eind 2013 (Aertsen e.a. 2013). In dit themanummer wordt echter reeds een tip van de sluier opgelicht in de bijdrage van Daniela Bolivar en collega's. Overigens wordt in een andere bijdrage van dit nummer een bespreking gewijd aan het doctoraal proefschrift van Bolivar, dat gevoerd werd op basis van een empirisch onderzoek naar de betekenis van 'herstel' voor slachtoffers die deelnamen aan bemiddeling in Spanje en België.

Het thema 'slachtofferschap' zal ongetwijfeld nog vaak terugkomen in dit tijdschrift, zoals ook reeds in het verleden meerdere bijdragen en discussies hieraan werden gewijd. Het herstelrecht zal nooit een parallel justitiemodel voor slachtoffers worden, al is het maar omdat in de meeste gevallen de daders niet gekend zijn (Herman 2010). De bijdragen in dit themanummer doen echter verhopen dat er op twee vlakken vooruitgang werd geboekt wat betreft de positie van het slachtoffer in het herstelrecht: op het domein van de wetenschappelijke inzichten in de reële ervaringen van slachtoffers enerzijds en op het domein van supranationale beleidsontwikkelingen dienaangaande anderzijds. Aan de lezer om te oor-

delen hoe sterk de vooruitgang op deze gebieden wel is en waar de uitdagingen zich situeren.

Een verdere bijdrage hopen we te leveren tijdens een studiedag in Leuven op 13 mei eerstkomend, waar de brede thematiek van herstelrecht en slachtofferervaringen wordt aangekaart in een debat met praktijkwerkers. Daarbij staan vragen voorop zoals: wat leert onderzoek ons aangaande de – vaak complexe – ervaringen van slachtoffers in het herstelrecht? Kunnen deze resultaten vervolledigd en genuanceerd worden vanuit de praktijk van de slachtofferzorg en de bemiddeling? Wat zijn belangrijke aandachtspunten voor de verdere implementatie van het herstelrecht? Waar liggen de noodzakelijke en concrete samenwerkingsmogelijkheden tussen diensten voor slachtofferhulp en bemiddelingsdiensten? Zijn verdere beleidsgerichte initiatieven in dit verband gewenst? Het zijn vragen die om een gezamenlijke reflectie vragen van slachtofferhulp en de bemiddelingssector en waarbij de vergelijking tussen Nederland en België extra kansen biedt.

Literatuur

- Aertsen, I., I. Vanfraechem & D. Bolivar (Eds.) (2013, te verschijnen) *Victims and Restorative Justice*. London: Routledge.
- Crawford A. & T. Newburn (2003) *Youth Offending and Restorative Justice: Implementing reform in youth justice*. Cullompton: Willan Publishing.
- Herman, S. (2010) *Parallel Justice for Victims of Crime*. Washington: The National Center for Victims of Crime.
- Hoyle, C., R. Young & R. Hill (2002) *Proceed with Caution: An Evaluation of the Thames Valley Police Initiative in Restorative Cautioning*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Morosawa, H., J.P. Dussich & G.F. Kirchhoff (Eds.) (2012) *Victimology and Human Security: New Horizons*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Shoham, S.G., P. Knepper & M. Kett (Eds.) (2010) *International Handbook of Victimology*. Boca Raton: CRC Press.
- Strang, H. (2004) Is Restorative Justice Imposing Its Agenda On Victims? In H. Zehr en B. Toews (Eds.) *Critical Issues in Restorative Justice*. Monsey: Criminal Justice Press – Cullompton: Willan Publishing, pp. 95-105.
- Victim Support Europe (2003) *Statement of the Position of the Victim within the Process of Mediation*. London: European Forum for Victim Services.
- Walklate, S. (Ed.) (2007) *Handbook of Victims and Victimology*. Cullompton: Willan Publishing.